

ИНТЕРНЕТДА ГИЁХВАНДЛИК ВОСИТАЛАРИ ВА ПСИХОТРОП МОДДАЛАРНИНГ НОҚОНУНИЙ АЙЛАНИШИ

Файзуллаев Дилшод Одилбекович
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15421399>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 05-May 2025 yil
Ma'qullandi: 10-May 2025 yil
Nashr qilindi: 15-May 2025 yil

KEYWORDS

Интернетда психотроп
моддалар савдосига
ихтисослашган 52 та
ахборот ресурси аниқланган

ABSTRACT

Республикамизда гиёҳванд моддаларнинг ноқонуний айланиши замонавий воқеликка мослашиб, ўзгариб йил сайин ўсиб бормоқда, янги шаклларга эга бўлмоқда. Шунини таъкидлаш керакки, гиёҳванд моддаларни тарқатиш учун тобора кўпроқ психотроп ва кучли таъсир қилувчи моддалар бугун Интернетда қўлланилмоқда.

Республикамизда гиёҳванд моддаларнинг ноқонуний айланиши замонавий воқеликка мослашиб, ўзгариб йил сайин ўсиб бормоқда, янги шаклларга эга бўлмоқда. Шунини таъкидлаш керакки, гиёҳванд моддаларни тарқатиш учун тобора кўпроқ психотроп ва кучли таъсир қилувчи моддалар бугун Интернетда қўлланилмоқда. Бугунги кунда ёшлар орасида машхур бўлган махсус яратилган веб-сайтлар ва ижтимоий тармоқлар тобора оммалашиб бормоқда. Статистик маълумотларга кўра, 2024 йилда гиёҳванд моддаларни тарқатиш ва тарқатиш ҳақидаги маълумотларни ўз ичига олган мингдан ортиқ Интернет сайтлари аниқланган. Таҳлилий маълумотларга кўра дунёда 500 миллиондан ортиқ одам гиёҳвандлик дардига йўлиққан. Унинг аксарият қисмини 30 ёшгача бўлганлар ташкил этмоқда. Бунинг оқибатида ҳар йили 200 мингдан ортиқ киши ҳаётдан қўз юмади. Шу билан бирга, жаҳонда содир этилаётган жиноятларнинг 57 фоизи гиёҳвандлар ҳиссасига тўғри келади. Интернетда психотроп моддалар савдосига ихтисослашган 52 та ахборот ресурси аниқланган. Уларнинг 14 таси веб-сайтларни, 38 таси эса Telegram мессенжерини ташкил этган. Telegram-каналлар орқали 120 мингга яқин фойдаланувчи қамраб олинган. Сўнгги уч йил (2021-2023 йиллар) мобайнида мазкур йўналишда 25 мингга яқин жиноят иши қўзғатилиб, 17 мингдан ортиқ шахс жиноий жавобгарликка тортилган. Шундан 5 мингга яқини (30 фоиз) 30 ёшгача бўлган шахсларни ташкил этган.

Терговчига тегишли ёш тоифасидаги ва "профил" даги шахсларни "одатий дори воситалари"ни мушак массасини кескин ошириш ва спорт фаолиятини яхшилаш учун дори воситалари ва кучли таъсир кўрсатадиган моддалар билан ушлаб туришда сотиб олиш усуллари ва воситаларини аниқлаш учун барча зарур чораларни кўриш тавсия этилади. Глобал интернет орқали гиёҳванд моддалар - сунъий йўлдош телекоммуникация ва алоқа тармоқларидан фойдаланиб, бунинг натижасида ушбу турдаги жиноятлар турли мамлакатларни қамраб олади. Шу билан бирга, ушбу

жиноятларни тергов қилиш кўп ойлар давом этиши мумкин, бу жиноятчига нисбатан қўлланилган чораларнинг олдини олиш имкониятини беради, амалиётда ушбу турдаги жиноятни самарали очишга кўпинча иккала субъектив омил ҳам тўсқинлик қилади (ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари ходимларининг махсус компьютер билимлари этишмаслиги,) ва объектив омиллар (ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари ходимларининг махсус компьютер билимлари этишмаслиги, халқаро ҳуқуқий ёрдам тизимининг сустлиги). Тергов ҳаракатларини амалга оширишда, гиёҳвандлик воситалари тарқатилган компьютер техникасини олиб қўйиш ҳисобга олиниши керак. Шундай қилиб, тергов ҳаракатлари ўтказиладиган жойга этиб келганида, компьютер техникасининг хавфсизлигини таъминлаш учун дарҳол чоралар кўриш тавсия этилади. Уларда мавжуд бўлган маълумотлар ва қимматли маълумотлар 2. Гумон қилинувчини (айбланувчини) ушлаш ва далиллар базасини шакллантиришга қаратилган зарурий тергов ҳаракатлари (қидирувлар, Интернетга киришни таъминлайдиган қурилмаларни олиб қўйиш) ўтказилгандан сўнг, терговчига қуйидагилардан бири дуч келади.: Биринчиси: шахс ҳибсга олинган, ҳамкорлик қилишга ва шериклари ҳақида маълумот беришга тайёр - шунинг учун ижтимоий тармоқлар, Интернет сайтларидаги электрон почта / akkaунтларига (ҳисобларига) пароллар беришга тайёр. Шундай қилиб, электрон ёзишмаларга кириш (жиноят қилишнинг ушбу усули билан белгиланадиган бошқа усул). Бошқа нарсалар билан бир қаторда, гиёҳванд моддаларнинг ноқонуний айланишини исботловчи қийматининг талаб қилинадиган элементи бўлган барча зарур маълумотлар (жиноий шерикларни қидириш ва ҳибсга олиш тўғрисидаги маълумотлар) мусодара қилинмагунча ўчирилмаслиги керак эди. Шундан сўнг, компьютер текшируви орқали ёки бошқа тергов ҳаракатларининг бир қисми сифатида далиллар олинади, иккинчиси: шахс ҳибсга олинади, ҳамкорлик қилишдан бош тортади, компьютердаги браузер маълумотларига кириш мумкин (пароллар веб-браузерларда сақланади). Компютер суд-тиббиёт экспертизаси орқали, далилий аҳамиятга эга бўлган зарур маълумотлар олинади.

Учинчидан: шахс ушланган, ҳамкорлик қилишдан бош тортган / шахсий маълумотларга кириш имкони йўқ (унутилган / йўқолган пароллар), шунинг учун провайдерлар ва сервер эгаларидан керакли маълумотларни суд қарори билан олиш мумкин. Бироқ, бу ҳолатда, провайдерлар ва сервер эгалари бундай маълумотларни тақдим этиш учун зарур бўлган техник имкониятларга эга эканлигига ёки амалдаги жиноий протсессуал қонунчилик имкониятини истисно қилмаса ҳам, кимдир барча маълумотларни ўчириб ташламаганлигига ҳеч ким кафолат бермайди почта ва телеграфга ўхшаш электрон хабарларни олиб қўйиш амалиётида бир қатор қийинчиликларга дуч келади. Биринчидан, бу узоқдан кириш орқали манфаатдор томонлар судя қарор қабул қилишдан олдин ҳам барча далилларни тезда ўчириб ташлаши мумкинлиги билан боғлиқ, иккинчидан, провайдерлар ва сервер эгалари бирон бир маълумотни сақлаш учун техник имкониятга эга бўлмаслиги мумкин. Хусусан, сервер эгалари ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари билан фаол ҳамкорлик қилмайди ёки сўровларни тўғридан-тўғри эътиборсиз қолдирмайди ёки сўралган маълумотларни сақлаш учун техник қобилияти йўқлиги. Шундай қилиб, республика қонунчилигида ушбу жиноятларни муваффақиятли тергов қилиш учун умумий тавсиялар ишлаб чиқилган тергов тажовузкор усуллардан фойдаланиш ваколатларини

бериш учун қонуний шартлар мавжудлигига боғлиқ (масалан, алоқаларни, шу жумладан электрон почтани ушлаш) провайдерлар ва сервер эгалари электрон ахборотни, уни сақлаш характери, ҳажмини ва муддатини сақлаш мажбуриятига эга эмаслар. Натижада, ҳар қандай манфаатдор шахс исталган жойдан исталган шахсий компьютердан масофадан кириш орқали далил маълумотларини ўчириш ёки жиноят ишини тергов қилиш жараёнига бошқача тарзда тўқинлик қилиш имкониятига эга, бизнинг фикримизча Провайдерлар ва сервер эгаларининг зарур маълумотларнинг техник имкониятларини сақланишини таъминлаш мажбуриятини қонун билан тартибга солиш зарур бўлиб кўринади ва терговчи маълумотларнинг барча керакли миқдорини сақлашни талаб қилиш имкониятига эга, бу эса далилларнинг асосини ташкил қилиши мумкин. Ушбу маълумотни мусодара қилиш тўғрисида суд қарори олингунга қадар маълум бир муддат давомида тезкор характерга эга бўлиши мумкин.

